

Güven Sak¹

Bölge Çalışmaları Program Direktörü

YEŞİL SANAYİ DEVRİMİNİ KAÇIRMAMAK ELİMİZDE²

İklim değişikliği gündemi elli yıl sonra çevreden merkeze geliyor. Neden elli yıl? İklim değişikliği konusunda farkındalık yaratmak üzere iklim aktivistlerini bir araya getiren Greenpeace'in kuruluşu 1971'de. Şimdi Atlantik'in iki yakasında 2015 Paris İklim Anlaşması'nı merkeze alan Yeşil Yeni Mutabakat (YYM)'a dayalı bir üretim ve ticaret bölgesi şekilleniyor.

Türkiye, 2015 yılında ilk imzacılarından biri olduğu Paris İklim Anlaşması'nı nihayet Ekim 2021'de Meclisten geçirerek onayladı. Böylece dekarbonizasyon kulübüne dahil olmak için ilk adımı attı. Cumhurbaşkanı Erdoğan ayrıca 2053'ün Türkiye için net sıfır karbon emisyonu yılı olacağını açıklayarak ortaya iddialı bir hedef koydu. Avrupa Birliği'nin 2050, Çin'in 2060 ve Hindistan'ın 2070 olarak açıkladığı net sıfır karbon emisyonu yılı hedefi de böylece belirlenmiş oldu.

Halen karbon salım tutarı 500 milyon ton civarında ve havaya salınmadan saklanabilecek tutarın 80 milyon ton olduğu düşünülürse, net sıfır hedefi için 2053 yılını belirlemek önemli bir iddia. Türkiye'nin şimdi Paris Anlaşması çerçevesinde yeni bir niyet beyanı belgesi açıklaması gerekiyor öncelikle. Ama bunun ötesinde Türkiye'nin öncelikle neyi neden yapacağına karar vermesi ve öncelikle YYM'nin içerdiği ikiz dönüşümün kapsamlı bir ekonomik reform programı anlamına geldiğini idrak etmesi gerekiyor.

Bu notun amacı, yeşil ve dijital dönüşümün nasıl bir kapsamlı bir reform stratejisi olduğunun altını çizmek esasen. Türkiye'nin zaten uzun bir süreden beri uluslararası rekabet gücünü korumak için kapsamlı bir reform stratejisine ihtiyacı vardı. Türkiye'nin yeşil sanayi devrimine intibakı için gereken reform stratejisi, Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü de artıracak.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/27/Guven+Sak+Dr.>

² Bu not 03.01.2022 tarihinde Dünya gazetesinde yayımlanmıştır.

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Nedir yeşil sanayi devrimi?

Ortada neden bir yeşil sanayi devrimi var? Birincisi, karbon salımını artırmadan büyümenin mümkün olmasını sağlayan teknolojilere geçiş süreci içindeyiz. İklim değişikliği gündemi ile uyumlu olarak, küresel insani aktivitenin niteliğini değiştirecek teknolojik bir sıçrama söz konusu olan.

İkincisi, karbon bazlı olmayan bir büyümeyi mümkün kılan yeni teknolojiler sayesinde, hem sanayinin, hem tarımın hem de ticaretin teknolojik altyapısını değiştirme aşamasındayız. Bu teknolojik sıçrama verimlilik artışı ile birlikte gelecek.

Üçüncüsü, iklim değişikliği odaklı bu yeniden yapılanma sürecinde sanayi, tarım ve ticaret politikalarımızı bir bütün olarak gözden geçirmemiz gerekecek. Sanayi, Tarım ve Ticaret politikaları artık daha fazla coğrafyanın sunduğu imkanları dikkate alarak, karbon ve su ayak izi odaklı ile atık yönetimi odaklı olarak tanımlanacak.

Dolayısıyla yeşil sanayi devrimi bir bütün olarak bakıldığında karbon bazlı olmayan bir büyümeyi ön plana çıkartacak bir teknolojik sıçrama olmakla birlikte bu çerçevede hem sanayi hem tarım hem de ticaret değişecek. Doğrusu ben bu noktanın önemli olduğunu düşünüyorum.

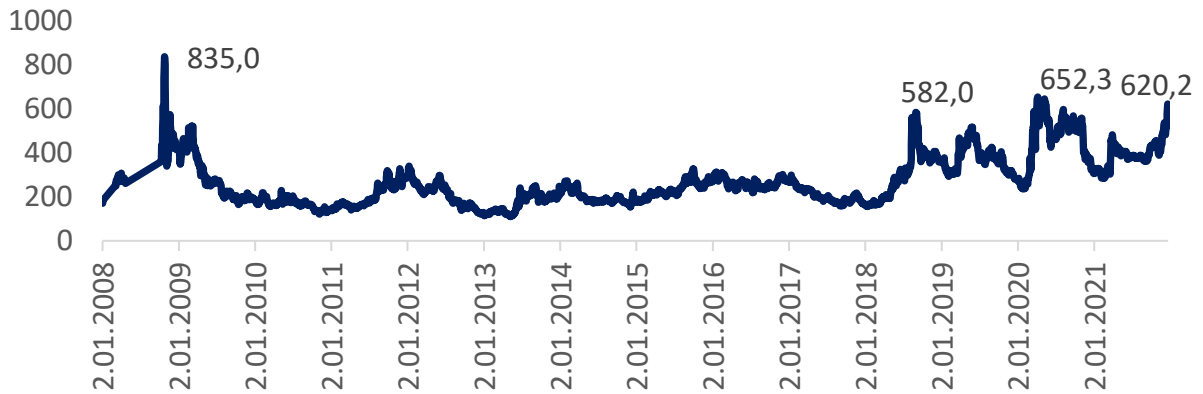
Peki, neden şimdi? Aslında karbon bazlı olmayan bir büyümeyi tetikleyecek teknolojilere uzun bir zamandır zaten sahiptik. Ancak yoğun sabit sermaye yatırımı gereği nedeniyle dönüşüm süreci zamana yayılmıştı. Şimdi COVID-19 küresel salgını nedeniyle öncelikle finansman maliyetleri düştü ve ayrıca pandemiden çıkarken verimlilik artışlarına ihtiyaç var. Pandemi dün yapılamayanı yapılabılır hale getirdi demek mümkün bu çerçevede.

Yeşil sanayi devrimi sermaye yoğun bir iktisadi dönüşüm programıdır

Yeşil sanayi devrimi hem sanayi, hem ticaret hem de tarım sektörlerinde karbon bazlı olmayan bir teknolojik yenilenme olarak emek yoğun değil, sermaye yoğun bir iktisadi dönüşüm programıdır. Yeşil Yeni Mutabakat'ın bu özelliği Türkiye gibi ülkelerde özellikle dikkate alınmalıdır. Neden?

Birincisi, Türkiye gibi tasarruf açığı olan ülkelerde sermaye yoğun iktisadi dönüşüm daha yoğun yatırım ve yabancı tasarruf anlamına gelmektedir. Türkiye'nin yüksek CDS risk primini düşürmek bu anlamda öncelikli adımlardan bir olmak durumundadır.

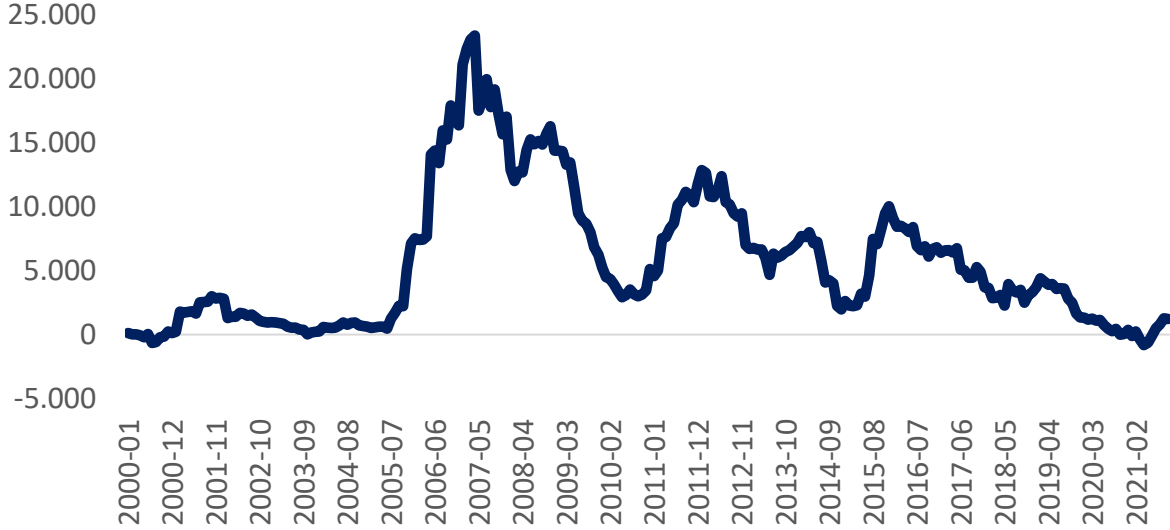
Türkiye CDS risk primi, 5 yıllık, 2008-2021

Kaynak: Reuters, TEPAV hesaplamaları

İkincisi, hem teknoloji hem de bilginin hızlı yayılmasında doğrudan yabancı sermaye yatırımları önemli bir rol oynamaktadır. Sermaye yoğun bir iktisadi dönüşüm ve dış ticaretin artması için yabancı sermaye yatırımları önemlidir.

Doğrudan yabancı yatırımlar, 12 aylık kümülatif, milyon dolar, Ocak 2000 – Ekim 2021

Kaynak: TCMB, TEPAV hesaplamaları

Tedarik zincirlerinin pandemi sonrası yeniden yapılanma ihtimalini de dikkate alarak, Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye akımlarının net negatif olduğu bir ülke konumundan süratle çıkarılması diğer bir öncelikli konu olarak görülmelidir.

Üçüncüsü, sermaye yoğun bir iktisadi dönüşüm sürecinin gerektirdiği beceri dönüşümünü tetiklemek, planlamak güvenceli istihdam artışı için önemli şartlardan birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, nüfusun yarıdan fazlasının ortaokul ve altı eğitilmiş olması önemli bir handikap olarak görülmeli ve öncelikli bir mesele olarak ele alınmalıdır. Özellikle geçiş sürecinde meslek okullarında sınıf dinamiklerinin değiştirilmesi ve önceliğin dijital becerilerle eleştirel düşünmeye verilmesi son derece önemli olacaktır.

Türkiye'nin büyük otomotiv sektörlerine sahip diğer ülkelerle eğitim düzeyi açısından karşılaştırılması, 2019

	Türkiye	Almanya	İspanya	Slovakya
İlköğretimden düşük, ilköğretim ve ortaöğretim	52,6%	12,6%	32,2%	4,4%
Lise ve önlisans	21,5%	57,7%	24%	68,3%
Yüksek öğretim	25,9%	30%	43,8%	27,3%

Kaynak: ETF (2020) The Future of Skills: Case Study of the Automotive Sector in Turkey

Yeşil sanayi devrimi neden kapsamlı bir ekonomik istikrar programıdır?

Bugün özellikle Türkiye özelinde bakıldığında Atlantik'in iki yanında biçimlenmekte olan Yeşil Yeni Mutabakat sürecine intibak edebilmek için kapsamlı bir ekonomik istikrar programına ihtiyaç var. Sermaye yoğun bir iktisadi dönüşüm için yukarıda çizilen çerçeveye uygun bir program çerçevesi aklımdaki esasen. Yeşil sanayi devrimi bu açıdan hazır bir reform programı çerçevesi diye düşünüyorum ben doğrusu.

Öncelikle CDS risk primini düşürmeye odaklı akıllı para ve maliye politikalarına süratle dönülmesinde fayda var. Bu çerçevede, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile daha fazla oynamamaya da ihtiyaç var elbette. Türkiye bir süreden beri faiz oranlarını düşürmek için yanlış bir düğmeye basıyor ki, Hazine'nin ve şirketlerin borçlanma maliyetleri azalmıyor artıyor.

Bir an önce "kur korumalı TL mevduat hesabı" gibi geçici tedbirler yerine doğru düğmeye basmak artık çok daha fazla önem taşıyor. Bundan yaklaşık bir ay önce Kasım 2021'in 22'sinde 1 Amerikan dolarına yaklaşık 11,20 Türk lirası ödüyorduk. Şimdi Aralık 2021'in 22'sinde de aynı yerdeyiz. Yalnız Kasım'da CDS risk primi 430'lardaydı, şimdi 620'lerde. Demek ki memleketin riskliliğini artırıyoruz yok yere. Yanlış düğme dediğim bu işte.

İkincisi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önünü açmak ve sermaye yoğun dönüşüme imkan sağlamak için yargının bağımsızlığını öne çıkaran, alt mahkemelerin üst mahkemelerin kararlarına uyduğu, kural hakimiyetini ve kuvvetler ayrılığını pekiştiren bir adalet ve idari sistem reformuna şiddetle ihtiyaç olduğu açık.

Aksi takdirde Türkiye'nin tedarik zincirlerinin yeniden yapılanmasından da faydalanarak, yeşil sanayi devrimine intibakı mümkün olamaz. Yeşil sanayi devrimini de kaçırmış oluruz. İlk sanayi devrimini kaçırmamızın bize bir imparatorluğa mal olduğunu yine hatırlatırım.

Üçüncüsü, yeşil sanayi devrimi adımlarını planlayarak atacak akıllı bir devlet istiyor, bu çerçevede, Türkiye'nin dikkatle tasarlanmış bir idari reforma ihtiyacı olduğu açık. Türkiye'nin 2018'de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçerken yaptığı bütün yanlışları hemen düzeltmesi gerekiyor. Öncelikle Devlet Planlama Teşkilatı'nı yeni baştan oluşturmak, bakanlık müsteşarlıklarını yeniden ihya etmek ve bakanlıkları diğer bakanlıklarla ortak bir dile sahip olmayan, kendi içine kapalı silolar olmaktan süratle çıkartmak gerekiyor. Aksi takdirde Türkiye'nin sermaye yoğun bu dönüşüm sürecini tasarlayabilmesi, geçiş sürecini yönetebilmesi mümkün değil benim gördüğüm.

Dördüncüsü, yeşil sanayi devriminin gerektirdiği yapısal reform gündemini dikkate almak gerekiyor. Öncelikle beceri dönüşümüne odaklanan bir eğitim reformu ile yeşil dönüşümün getirdiği yeni vergi matrahları olan karbon ve su ayak izine odaklı bir yeni vergi reformu anlayışı gerekiyor. Ayrıca dijitalleşme süreci ile gündeme gelen yeni risklere odaklı bir yeni güvenlik anlayışına da ihtiyaç var.

Beşincisi, yeşil sanayi devrimi ile birlikte aynı pandemi süreci gibi asimetrik, geçici iktisadi etkilerden bahsedeceğiz. Bu dönemde özellikle gıda sisteminin şoklara karşı dayanıklılığını artıracak, sosyal korunma ağına, yoksullukla mücadele programına ihtiyaç duyacağız. Pandemi bize Türkiye'nin kapsayıcı bir sosyal korunma ağı olmadığını gösterdi. Şimdi geçiş sürecinin geçici etkilerini yönetecek kapsamlı bir yoksullukla mücadele stratejisine ihtiyacımız var.

YEŞİL SANAYİ DEVRİMİNİ KAÇIRMAMAK ELİMİZDE

Türkiye, uzun bir süredir stratejisi olmayan günlük taktiklerle idare ediliyor. Açıktır ki, yeşil sanayi devrimi gibi kalıcı ve kapsamlı bir dönüşüm sürecine, somut hedefi olmayan, günlük kararlarla intibak edebilmek mümkün değil. Sanayi, tarım ve hizmetlerde bütüncül teknolojik yenilenmeyi hedefleyen yeşil sanayi devrimine bölük pörçük tedbirlerle yakınsayamayız. Kapsamlı bir strateji ve bu strateji ile uyumlu adımlara ihtiyacımız var. Türkiye'nin yine yeniden planlamaya ihtiyacı var.